

ASKELE OIKEALLE

Suomalaiset suhtautuvat myönteisesti markkinatalouteen

Suhtautuminen markkinatalouteen on muuttanut Suomessa aiempaa myönteisemmäksi. Sosialismiin sen sijaan enemmistö suomalaisista suhtautuu kielteisesti.

Asenteet ovat muuttuneet markkinataloudelle myönteisemmiksi lähes kaikissa väestöryhmissä. Askele oikealle näkyy erityisesti kristillisdemokraattien ja perussuomalaisten, mutta myös keskustan ja RKP:n äänestäjien kohdalla. Markkinatalousmyönteisimpiä kaikista väestöryhmistä ovat kokoomuksen kannattajat.

Perinteinen jako oikeistoon ja vasemmistoon ei siis ole kuollut, vaan on hyvinkin selkeä ja ajankohtainen.

Järjestelmämuutoksen sijaan suomalaiset näyttäisivät toivovan reilua markkinataloutta, jossa kilpailun kuluttajalle tuottamat hyödyt realisoituvat.

- ◆ 64 prosenttia suomalaisista suhtautuu myönteisesti markkinatalouteen. Sosialismiin suhtautuu kielteisesti 52 prosenttia suomalaisista.
- ◆ Aiempaa useampi (69 %) katsoo, että vapaa kilpailu markkinoilla on kansalaisen ja kuluttajan etu, sillä se tehostaa toimintaa ja laskee hintoja.
- ◆ Naiset suhtautuvat markkinatalouteen ja kapitalismiin varautuneemmin kuin miehet.
- ◆ Liberalismiin suhtautuu myönteisesti 50 prosenttia suomalaisista ja konservatismiin 30 prosenttia. Samat väestöryhmät saattavat kannattaa samanaikaisesti sekä liberalismia että konservatismiä.

Markkinamyönteisyys on kasvussa

Suomalaisten myönteisen suhtautumisen markkinatalouteen vaikuttaisi selittävän käytännöllinen lähestymistapa kilpailuun. Nimittäin 69 prosenttia kokee, että vapaa kilpailu markkinoilla on kansalaisen ja kuluttajan etu, sillä se tehostaa toimintaa ja laskee hintoja (Kuvio 2a). Teesin kiistää alle viidennes (16 %).

Kilpailun arvostus on kohonnut. Lukemat muuttuvat jo neljättä kertaa peräkkäin hieman kilpailu-myönteisemmiksi ja saavuttavat kymmenen vuoden takaiset, varsin kilpailu-myönteiset lukemat. Kilpailua pitää hyödyllisenä selvä enemmistö kaikissa väestöryhmissä vasemmistoliiton äänestäjiä lukuun ottamatta. Heistäkin kuitenkin useampi allekirjoittaa kuin kieltää asian.

Kilpailun myös koetaan toimivan nykyään maassamme vähintään kohtuullisen hyvin (Kuvio 2b). Vain vajaa kolmasosa (30 %) ajattelee, että Suomen korkea hintataso johtuisi ensisijaisesti siitä, että vapaa kilpailu ei toimi maassamme. Toisella kannalla on selvästi suurempi osuus (41 %). Tulovertailu kolmenkymmenen vuoden taakse todistaa, että maamme talous on kansalaisten mielestä muuttunut vuosikymmenten mittaan selvästi aiempaa toimivammaksi markkinataloudeksi.

Markkinatalouden toiminta ei kuitenkaan miellytä kaikkia, kun katsantokantaa lavennetaan kilpailusta järjestelmän laajempiin vaikutuksiin. Vain

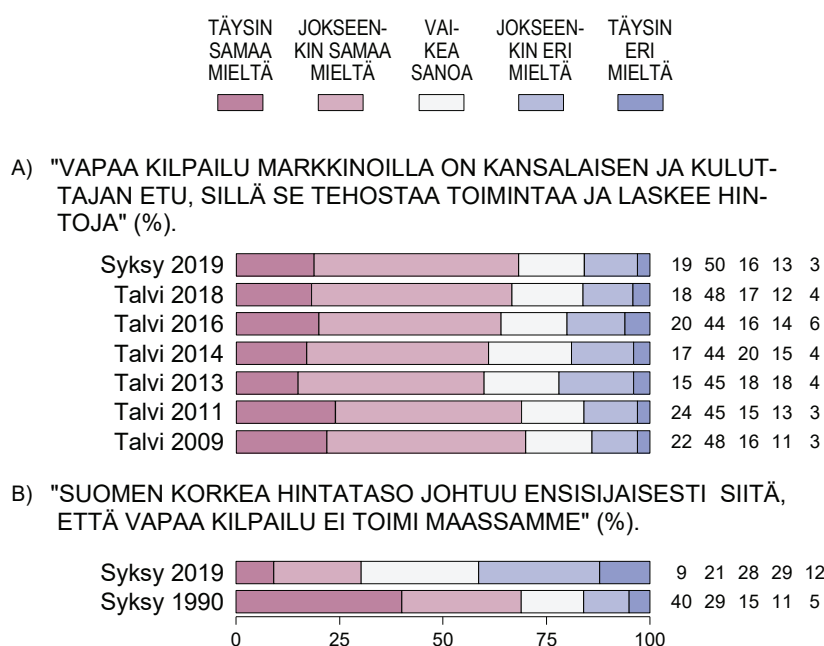
vajaa kolmannes (30 %) ajattelee, että markkinatalous toimii Suomessa nykyisin hyvin kaikkien kansalaisten parhaaksi (Kuvio 4 sivulla 6). Toisella kannalla on useampi (36 %). Markkinatalouden kyky tuottaa kaikille vaurautta ja hyvinvointia epäilyttää ja siinä nähdään paljonkin parantamisen varaa.

Skeptistä asennetta voi tulkita monella tavalla. Osa eittämättä ajattelee, että markkinatalous on huono järjestelmä, koska se johtaa liian usein epäreiluihin tai huonoihin lopputuloksiin. Voimakkaasti kriittisten osuus rajoittuu kuitenkin alle kymmenykseen. Siksi voidaan olettaa, että monet toivovat hylkäämisen sijaan ennemmin korjaavia toimenpiteitä: osan mielestä suomalaista markkinataloutta tulisi säännellä tarkemmin, toisten mielestä taas vapauttaa lisää.

Vastaukset kertovat, että kokonaisarvio markkinatalouden toiminnasta on kohentunut selvästi. Markkinatalouden toimintaan ja seurauksiin enemmän tai vähemmän tyytyväisten osuus on kasvanut näkyvästi vuosituhannen vaihteesta, ja tyytymättömien osuus on kutistunut rutkasti, yli 25 prosenttiyksikköä. Kun varsin moni (34 %) ei osaa tai halua ottaa asiaan kantaa, jää aiemmin tiukan kriittinen vastaus nyt lähes avoimeksi.

Arviot markkinatalouden toiminnasta ja sen seurauksista kansalaisille ovat myönteisimpiä porvaripuolueita äänestävien sekä paremmassa sosioekonomisessa asemassa olevien parissa, kielteisimpiä taas vasemmistopuolueita äänestävien ryhmissä.

KUVIO 2. Suhtautuminen kilpailua koskeviin väittämiin

ÄÄNESTÄJÄT JAKAUTUVAT EDELLEEN VASEMMISTOON JA OIKEISTOON

Usein esitetään, että politiikan perinteinen talouteen pohjautuva jako vasemmistoon ja oikeistoon ei ole enää entisensä. Arvo- ja asennetutkimuksen perusteella se vaikuttaisi kuitenkin olevan jopa entistäkin relevantimpi.

Uusiksi jakolinjoiksi on ehdotettu esimerkiksi suhtautumista kansainvälisyyteen (*globalistit–lokalistit*) tai moniarvoisuuteen (*arvoliberaalit–arvotraditionalistit*). Suosittuja ovat olleet myös median ja useiden tutkijoiden vaalikoneiden tuottamasta tiedosta laskemat kartat, joissa vasemmisto-oikeistoakselin rinnalle on syntynyt *liberaali–konservatiivi*-ulottuvuus.

Vaihtoehtoiset jakolinjat eivät ole jääneet pelkästään puheen tasolle. Suomen eduskunnan istumajärjestystä muutettiin keväällä 2019 siten, että kansallismieli-syyttä avoimesti edustavat perussuomalaiset siirrettiin istuntosalin oikeaan laitaan. Muutosta perusteltiin sillä, että Euroopan parlamentissa vastaavat ryhmät istuvat salin oikeassa laidassa.

Arvo- ja asennetutkimuksen ideologioita koskevan kysymyssarjan avulla päästiin selvittämään, miten suhtautuminen liberalismiin ja konservatismiin jakaa eri puolueiden äänestäjäryhmiä. Vertailun vuoksi selvitetiin, miten asennoituminen sosialismiin ja kapitalismiin jakaa samoja ryhmiä (Kuvio 3).

Puolueiden äänestäjäryhmien paikka kuviossa 3 saatiin vähentämällä kuhunkin ideologiaan myönteisesti suhtautuneiden prosenttiosuudesta kielteisesti suhtautuneiden prosenttiosuus.

LÄHES KAIKKI LIBERAALEJA

Puolueiden äänestäjäryhmät erottuvat toisistaan selkeästi suhtautumisessaan konservatismiin, mutta samalla useimpien puolueiden kannattajat suhtautuvat myönteisesti liberalismiin. Tämä kyseenalaistaa käsityksen, jonka mukaan puolueiden äänestäjäryhmiä voitaisiin jyrkästi jakaa liberaaleihin ja konservatiiveihin.

Ainoastaan kristillisdemokraattien kannattajat osoittautuvat konservatiiveiksi, jotka suhtautuvat torjuvasti liberalismiin. Vastaavasti vain kolme ryhmää (vihreitä, RKP:tä ja vasemmistoliittoa äänestävät) ovat samalla kertaa selkeän liberaaleja ja ei-konservatiivisia.

Muiden puolueiden äänestäjäryhmät yhdistelevät liberalismia ja konservatismia. Perussuomalaisten äänestäjät arvostavat konservatismia, mutta heidän kantansa

liberalismiin jää avoimeksi. Keskustan ja kokoomuksen kannattajat ovat selvästi keskiakselin liberaalilla puolella, mutta heidän asennoitumisensa konservatismiin jää auki. SDP:n kannattajat kyllä sanoutuvat irti konservatismista, mutta heidän sitoutumisensa liberalismiin jää vaisuksi.

Jako liberaaleihin ja konservatiiveihin jää muoto- puoleksi. Eri ryhmien suhtautuminen liberalismiin ja konservatismiin eri ulottuvuuksiin on selvitettävä hienosyisemmin, sillä tiedämme, että useat periaatteessa liberaaleiksi identifioituvat väestöryhmät saattavat olla joissain asioissa hyvinkin konservatiivisen tai vapauksia rajoittavan politiikan kannalla – ja toisinpäin.^a

TALouden ARVOT JAKAVAT

Eduskunnan vanha istumajärjestys perustui siihen, että sosialistit istuivat salin vasemmalla puolella ja porvarit oikealla. Tämä jaottelu tulee edelleen esiin selkeän erottelevana myös puolueiden kannattajaryhmissä, kun tarkastellaan äänestäjien suhtautumista talousideologioihin.

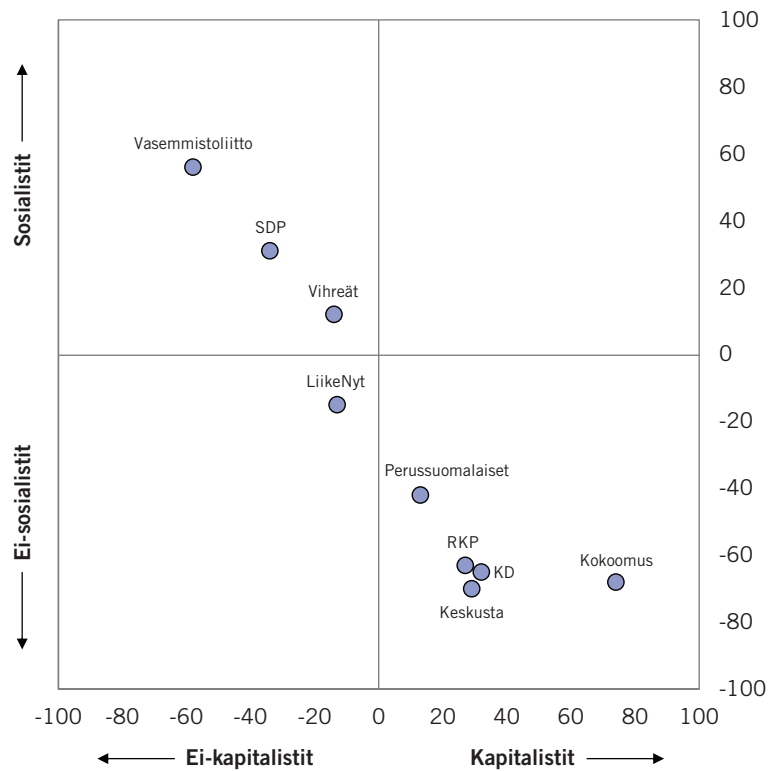
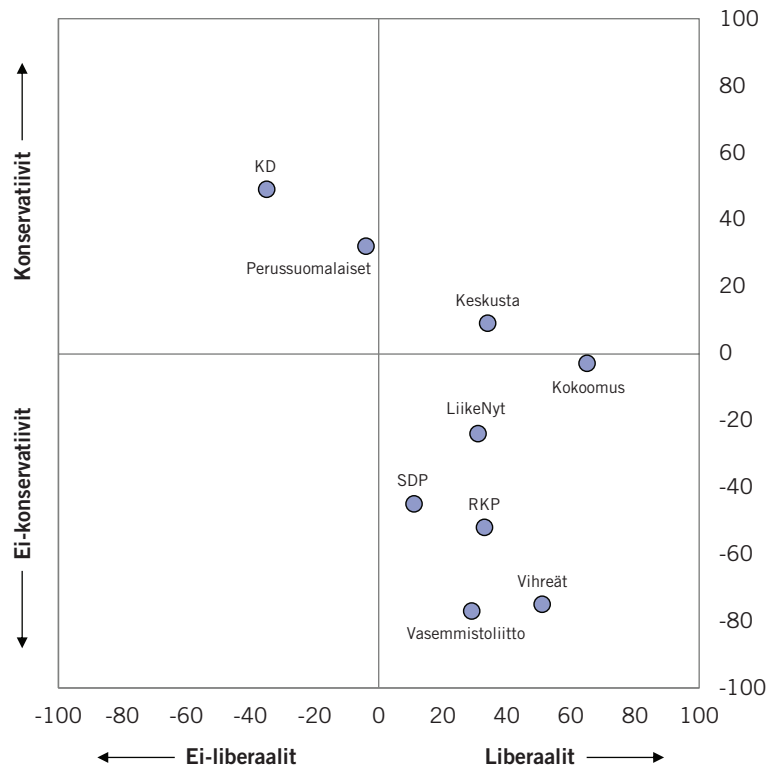
Vasemmistoliittoa äänestävät ovat voimakkaan sosialistisia ja antikapitalistisia, SDP:n kannattajien linja on hillitympi ja vihreät nojaavat varovasti sosialismin suuntaan. Porvaripuolueiden kannattajat ryhmittyvät vahvasti jakauman ei-sosialistiseen ruutuun, ja kokoomusta äänestävät asemoituvat tukevimminkin kapitalistiseen reunaan. Perussuomalaisten kannattajat ovat selkeän ei-sosialistisia, mutta erkanevat porvareiden blokista hieman keskelle.

Jos kuvion vaaka-akselilla kapitalismi korvattaisiin markkinataloudella, puolueiden aseointi säilyisi pääpiirteittäin samana, kuitenkin sillä merkittävällä erolla, että SDP:n ja vihreiden äänestäjät profiloituisivat nyt markkinamyönteisinä sosialisteina. Voimakkaimmin ryhmiä toisistaan erotteleva tekijä on siten suhtautuminen sosialismiin.

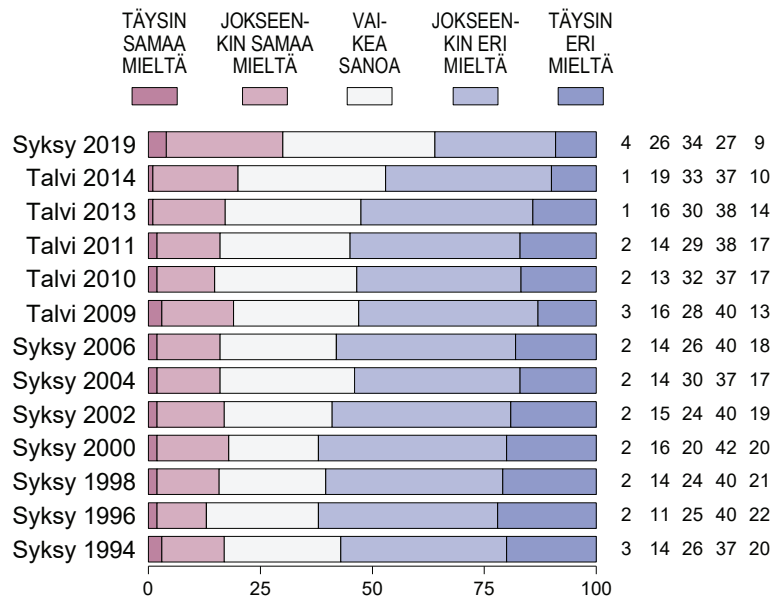
Vanhassa siis vara parempi puhuttaessa politiikan vasemmasta ja oikeasta. Jako pohjautuu edelleen pitkälti talouden arvoihin, ei kulttuurisiin arvokysymyksiin.

^a Suomalaisen suhtautumista liberalismiin ja konservatismiin selvitetty lähemmin EVAn vuoden 2018 Asenne- ja arvotutkimuksessa, ks. Haavisto (2018).

KUVIO 3. Eri puolueiden äänestäjien suhtautuminen konservatismiin ja liberalismiin sekä sosialismiin ja kapitalismiin

KUVIO 4. ”Markkinatalous toimii Suomessa nykyisin hyvin kaikkien kansalaisten parhaaksi” (%)

Väittämän torjuvia löytyy kuitenkin kohtuullisen laajalti kaikista väestöryhmistä. Siksi kokonaisarvio markkinatalouden toimivuudesta jää nuivaksi.

Painia markkinavoimien kanssa

Kaikkein herkin kysymys markkinataloudesta liittyy valtaan ja siihen, mihin kaikkialle markkinatalouden sopii levittäytyä ja missä kulkevat sen rajat.

Viimeisten kolmenkymmenen vuoden aikana markkinoita on vapautettu, ja markkinatalous on vallannut alaa Suomessa. Aiemmin poliitikoilla, virkamiehillä tai etujärjestöillä ollutta valtaa on hajautunut markkinoille, jossa päätöksiä teemme

me kaikki. Valtion sijaan ohjaimista pitelee kiinni Adam Smithin kuvaama markkinavoimien näkymätön käsi.

Suomalaiset ovat perinteisesti olleet hyvin kriittisiä markkinavoimien ohjaukseen. Nyt 44 prosenttia suomalaisista ajattelee, että markki-

navoimat ohjaavat liikaa suomalaisen yhteiskunnan toimintaa (Kuvio 5). Toista mieltä on paljon pienempi joukko (26 %). Vahvinta markkinavoimien kritiikki on vasemmistopuolueita äänestävien sekä kaikkein vanhimpien vastaajien ryhmissä. Näkyvimmin teesin torjuvat johtavassa asemassa olevat ja kokoomusta äänestävät.

Käsitys markkinoiden liiallisesta ohjausvaikutuksesta on kuitenkin loiventunut lyhyessä ajassa huomattavan paljon. Ennen vuotta 2016 markki-

noiden liiallista roolia kritisoi suuri, kahden kolmasosan enemmistö. Kun muissakin markkinataloutta koskevissa väittämässä nähdään markkinamyönteisyyden kasvua, on vaikea välttyä siltä johtopäätökseltä, että suomalaisten suhtautuminen markkinatalouteen on muutoskessa.

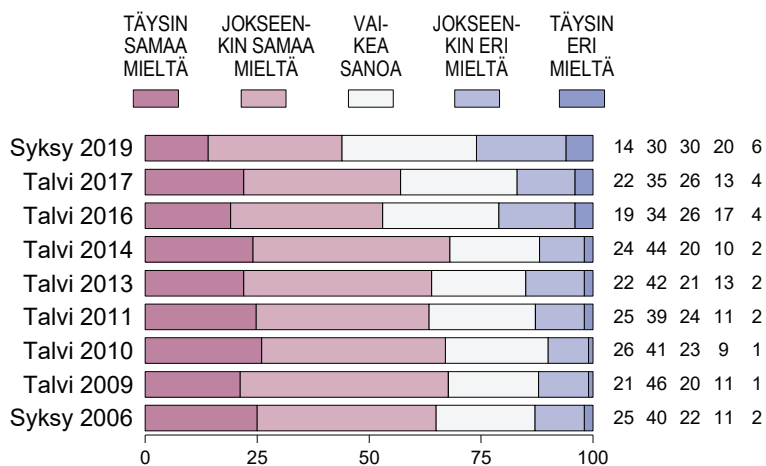
”Markkinavoimat” on pitkään ollut yhteiskunnallisen keskustelun avainsanoja, joka on liitetty usein yhteiskunnan kriisiin, hallitsemattomaan kehitykseen tai kontrollin menetykseen. Tulkinta vahvistui 1990-luvun alun lamassa markkinoiden runnellessa taloutta, mutta matkaan on mahtunut myös pörssikuplien puhkeamisia, finanssikriisi, euron kriisi ja kotimaisena aiheena viimeiset viisitoista vuotta jatkunut kiista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden uudistamisesta.

Poliitikot ja muut vaikuttajat ovat hyödyntäneet tätä pohjavirettä ottamalla ”niskalenkkejä markkinoista”, vastustamalla ”markkinavoimien vapaata mellastusta”, julkisten palveluiden ”heitämistä markkinoille” tai vaatimalla ”demokratian itsepuolustusta markkinavoimia vastaan”. Kaikupohjaa markkinakriittiselle retoriikalle on edelleen, mutta sen käyttäjältä saatetaan edellyttää aiempaa paljon paremmin jäseneltyä tietoa siitä, mitkä tarkalleen ovat markkinamekanismin hyödyntämisen ongelmat ja vaihtoehdot.

Syy voimakkaan markkinakriittisyyden lieventymiselle saattaa olla, että uskottavia vaihtoehtoja kapitalistiseen markkinatalouteen pohjautuvalle talousjärjestelmälle ei ole näköpiirissä.

Ennen paljon useampi kritisoi markkinavoimia.

KUVIO 5. "Markkinavoimat ohjaavat liikaa suomalaisen yhteiskunnan toimintaa" (%)

Järjestelmän vaihto ei innosta

Myös maailmalla on käyty keskustelua siitä, ovatko markkinatalous ja kapitalismi tulleet tiensä päähän. On esitetty, että kapitalistinen markkinatalous olisi suistunut raiteiltaan. Sitä on syytetty talouden kasvun hidastumisesta, eriarvoisuuden lisääntymisestä, populismin noususta sekä ehkä kaikkein akuutimpana asiana ilmastonmuutoksesta ja kyvyttömyydestä edes hidastaa, saati torjua sitä.¹

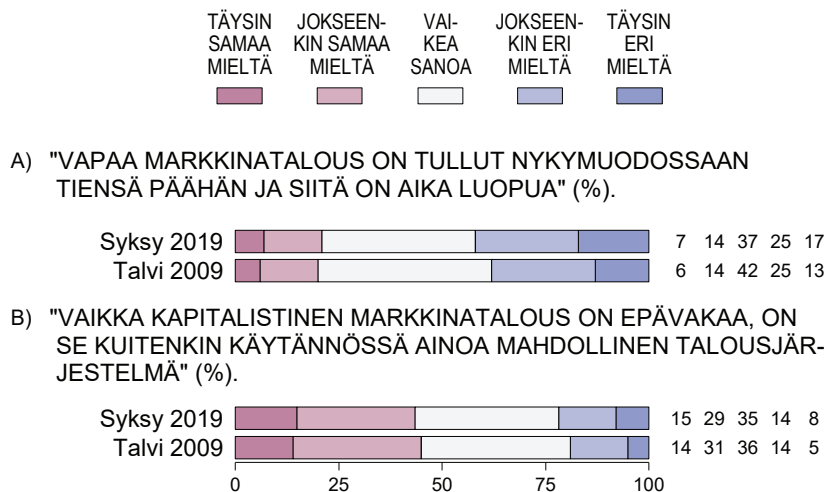
Ratkaisuvaihtoehdoiksi on tarjottu paluuta valtioiden aktiivisempaan roolin taloudessa ja myös perusteellisempaa järjestelmämuutosta: harppausta kohti sosialismia tai uudenlaista suunnitelmataloutta.

Haluja talousjärjestelmän vaihdokseen ei Suomessa suuremmin löydy. Vain joka viidennen (21 %) mielestä vapaa markkinatalous on tullut nyky muodossaan tiensä päähän ja siitä on aika luopua (Kuvio 6a). Toisella kannalla on kaksi kertaa suurempi joukko (42 %).

Ainoa ryhmä, jossa enemmistö tukee ajatusta, ovat vasemmistoliittoa äänestävät. SDP:n ja vihreiden kannattajienkin joukossa viisari värähtää: vajaa kolmannes hylkäisi nyky muotoisen markkinatalouden, mutta molemmissa ryhmissä yhtä moni pitää tätä huonona ajatuksena.

Tulos on käytännössä sama, kun kysymyksenasettelua käännetään. 44 prosenttia ajattelee, että vaikka kapitalistinen markkinatalous on epävakaa, on se kuitenkin käytännössä ainoa mahdollinen

KUVIO 6. Suhtautuminen markkinataloudesta luopumista koskeviin väittämiin

linen talousjärjestelmä (Kuvio 6b). Eri mieltä on puolet pienempi (22 %) osuus.

Kummankin kysymyksen vastausjakaumaa leimaa tietty aneemisuus. Yli kolmasosa ei halua tai osaa ottaa asiaan kantaa. Vastaukset ovat käytännössä samat kuin vuonna 2009 finanssikriisin aiheuttaman syvän talouspudotuksen syövereissä. Myös tuolloin maailmalla käytiin keskusteluja kapitalistisen markkinatalouden tulevaisuudesta.

Markkinatalouden hyväksyntä on vahvistunut

EVA:n Arvo- ja asennetutkimuksen aikasarjaväittämät (Kuviot 2 ja 4–6 edellä) kertovat, että suomalaisten perinteisesti varautuneet asenteet ovat muuttuneet markkinataloudelle myönteisemmiksi. Markkinatalouden hyödyt koetaan aiempaa vahvemmin, haitat arvioidaan astetta lievemmiksi. Vaatimukset talousjärjestelmän perinpohjaisesta muuttamisesta jäävät vaisuiksi.

Tarkempi kuva tapahtuneesta asennemuutoksesta saadaan kokoamalla viisi Arvo- ja asennetutkimuksessa useimmin kysyttyä markkinatalo-

uden asennemittaria yhdeksi summamuuttujaksi ja vertailemalla sen nyt tuottamia tuloksia kymmenen vuotta sitten, vuonna 2009 saatuihin tuloksiin (Kuvio 7).

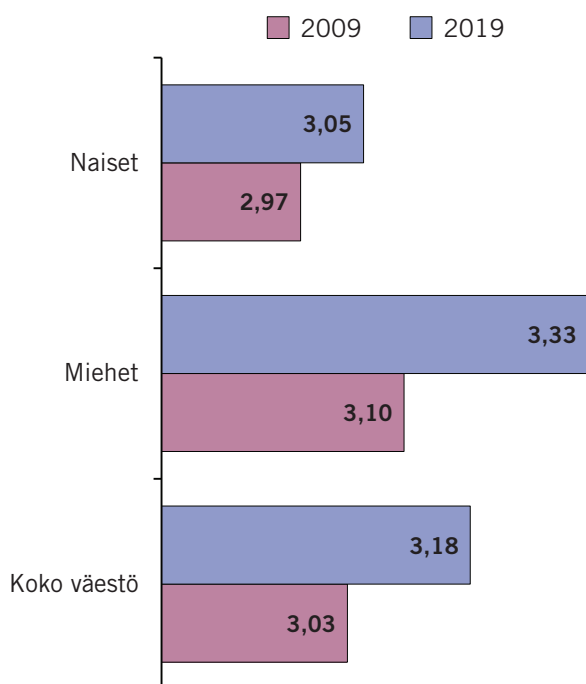
Vielä vuonna 2009 koko väestön keskimääräinen suhtautuminen väittämökokonaisuuteen oli varsin lähellä neutraalia suhtautumista (eli arvoa 3 asteikolla 1–5). Suomalaisten asennoituminen on kymmenessä vuodessa muuttunut markkinahenkisemmäksi.²

Koska kyse on yhdistetystä mittarista (usean muuttujan keskiarvojen keskiarvosta), sen liikkaisuus suuntaan tai toiseen edellyttää, että yksittäisissä mittareissa ilmenee melko systemaattista samansuuntaista liikettä.

Suomalaisten markkinatalousasenteita ei kuitenkaan ole veistetty yhdestä puusta. Koko väestön keskiarvot kätkevät taakseen eri väestöryhmien välillä suuriakin suhtautumiseroja, jotka ponnahtavat esiin jo kaikkein karkeimmalla tarkastelutasolla: miesten kohdalla muutos ilmenee suurempana kuin naisten keskuudessa.

Silti naistenkin asennoituminen on muuttunut aiempaa markkinamyönteisemmäksi – ja itse asiassa sama toistuu miltei jokaisessa väestöryhmässä.

KUVIO 7. Keskimääräinen suhtautuminen markkinatalousväittämiin vuosina 2009 ja 2019

Arvo- ja asennetutkimuksen viiden markkinatalousväittämän asteikkokeskiarvojen keskiarvot (asteikko 1–5).

Käännös oikeaan päin

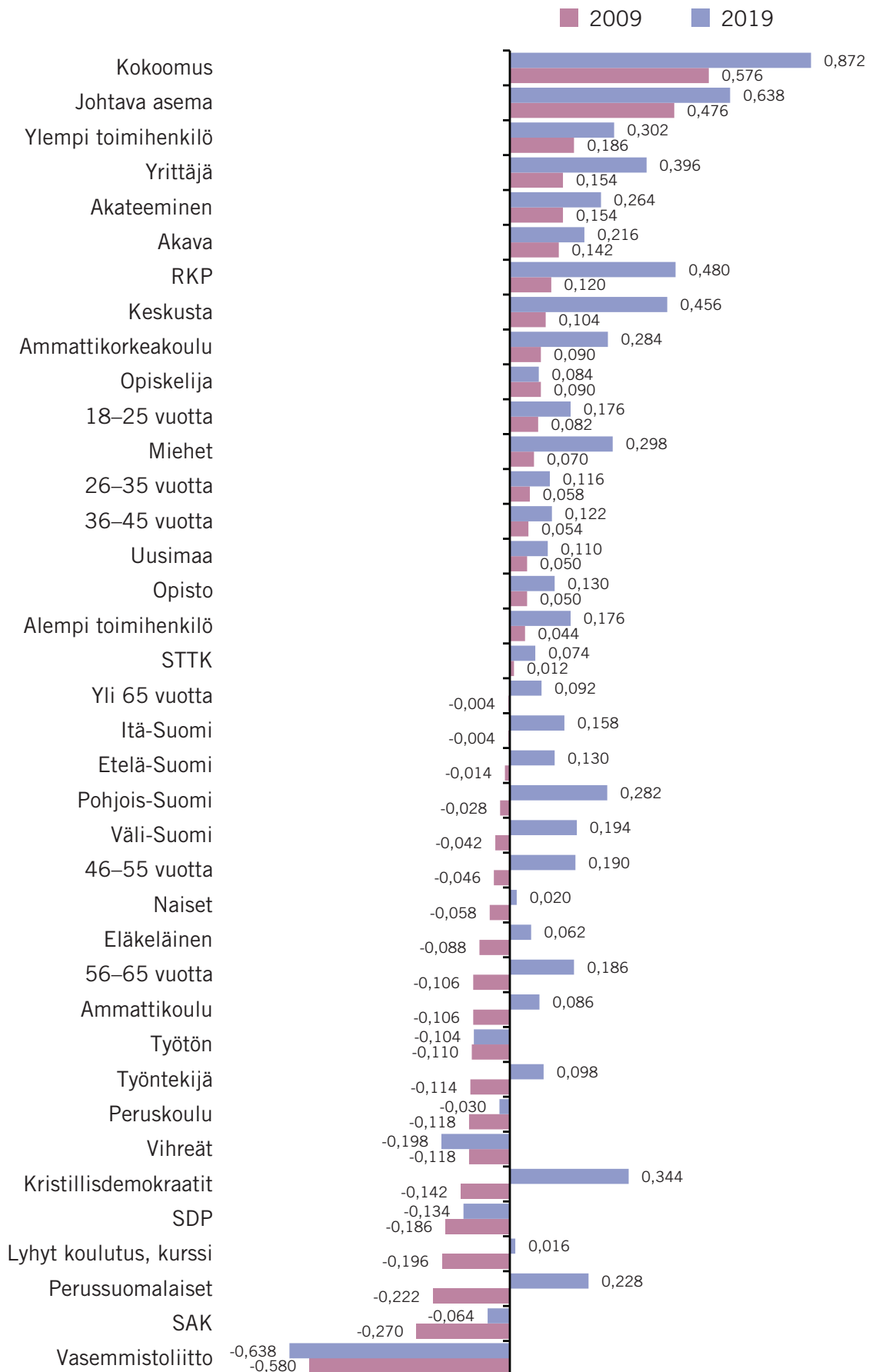
Vuodesta 2009 vuoteen 2019 Suomessa tapahtunut siirtymä markkinatalousmyönteisyyden suuntaan on varsin laajapohjainen ja kattaa lähes kaikki väestönosat.

Kuviossa 8 punaiset palkit kuvaavat kunkin väestöryhmän asenne-eroa väestön keskiarvoon vuonna 2009. Siniset palkit kuvaavat markkinatalousasenteita vuonna 2019. Vain neljässä väestöryhmässä markkinatalouteen ei suhtauduta nyt myönteisemmin kuin vuonna 2009. Työttömien ja opiskelijoiden asennoitumisessa ei näy muutosta. Vihreiden ja vasemmistoliiton kannattajien asennoituminen markkinatalouteen on muuttunut kriittisempään suuntaan.

Useimpien väestöryhmien kohdalla muutosta voidaan pitää maltillisena. Silti etenkin puolueiden äänestäjäryhmät ajattelevat nyt osin toisin kuin ennen. Jos politiikka ja yhteiskunnallinen keskustelu ovat aiempaa ideologisempia, niin ovat äänestäjätkin.

Suurimmat harppaukset oikealle nähdään kristillisdemokraattien ja perussuomalaisten äänestäjien kohdalla. Selitystä voidaan hakea päivänpolitiikasta ja puolueiden oppositioasemasta Sanna

KUVIO 8. Markkinatalousasenteet 2009 ja 2019 suhteessa vuoden 2009 väestön keskiarvoon

Marinin punavihreää hallitusta kohtaan, mutta jäljet johtavat nykyhetkeä kauemmas. Kummankin puolueen linjaukset ovat vuosien mittaan muuttuneet.

Perussuomalaiset äänestäjät olivat vielä vuonna 2009 väestön keskiarvoa selvästi markkinakriittisempiä, mutta puolueen äänestäjien siirtymisestä piirun verran oikealle saatiin selviä merkkejä jo

vuoden 2015 Arvo- ja asennetutkimuksessa.³ Kristillisdemokraattien kohdalla tulosta on tulkittava varovasti väestöryhmän pienuuden takia.⁴

Siirtymiä nähdään myös hallituspuolueiden keskustan ja RKP:n kannattajien kohdalla. Molempien äänestäjät ovat nyt etäämmällä nykyisten hallituskumppaniensa kannattajista kuin vuonna 2009. Kun jo vanhastaan markkinatalousmyönteiset kokoomuksen kannattajat ovat vielä tukevammin oikeassa laidassa, äänestäjien asenteet vaikuttaisivat kielivän oikeistoblokin tilauksesta.

Vastaava blokki löytyy myös kuvaajan toisesta päästä. Vasemmistopuolueiden ja vihreiden kohdalla tosin siirtymät vasemmalle jäävät vähäisemmiksi kuin oikeistopuolueiden siirtymät oikealle. SDP:n äänestäjien kannat ovat pitkälti ennallaan ja vasemmistoliiton äänestäjät olivat kaukana vasemmalla jo vuonna 2009. Vihreiden äänestäjien

syventynyt markkinatalouskritiikki kertoo puolueen ankuroitumisesta yhä selkeämmin vasemmalle.

Tulokset eivät kuitenkaan tarkoita, että suomalaisten markkinatalousasenteissa olisi tapahtunut merkittävää polarisaatiota vuodesta 2009 vuoteen 2019. Kärjistymistä nähdään puolueiden äänestäjryhmien välillä. Muut väestöryhmät ovat lähinnä siirtyneet piirun verran markkinatalousmyönteisempään suuntaan.

Talouden vasen ja oikea

Perinteinen jako oikeistoon ja vasemmistoon ei siis ole kuollut vaan on hyvinkin selkeä ja ajankohdainen. Mutta kuinka vasemmalla tai oikealla eri väestöryhmät ovat toisistaan? Edellä tarkastellut keskiarvomittarit eivät anna aivan tarkkaa vastausta väestöryhmien välimatkoista toisiinsa ja väestön keskiarvoon.

Tällainen mittatikku voidaan luoda faktorianaalyysillä, joka pelkistää viiden edellä esitetyn erillisvääntämän vastaukset yhdeksi vasemmisto-oikeistomuuttujaksi (Taulukko 1). Faktorirakenteen muodostumisen mahdollistamiseksi syksyn 2019 EVAn Arvo- ja asennetutkimuksen aineistosta poimittiin analyysin markkinatalousväittämien rinnalle kaksi niiden kanssa heikosti kor-

Oikeistoblokille vaikuttaisi olevan tilausta.

TAULUKKO 1. Vasemmisto-oikeistomuuttuja sen faktorilataukset*

	Vasemmisto-oikeisto	Tekninen faktori
Vapaa markkinatalous on tullut nyky muodossaan tiensä päähän ja siitä on aika luopua	-0,836	
Vaikka kapitalistinen markkinatalous on epävakaa, on se kuitenkin käytännössä ainoa mahdollinen talousjärjestelmä	0,797	
Markkinavoimat ohjaavat liikaa suomalaisen yhteiskunnan toimintaa	-0,768	
Markkinatalous toimii Suomessa nykyisin hyvin kaikkien kansalaisten parhaaksi	0,755	
Vapaa kilpailu markkinoilla on kansalaisen ja kuluttajan etu, sillä se tehostaa toimintaa ja laskee hintoja	0,656	
Suomessa tulisi siirtyä eläkejärjestelmään, jossa kukin päättää itse, miten osa eläkemaksuista sijoitetaan		0,821
Tulevaisuudessa maamme eläkejärjestelmät romahtavat eikä edes jo ansaittuja eläkkeitä kyetä maksamaan		0,814

* Mitä suuremman latauksen muuttuja saa, sitä enemmän se selittää kyseisen faktorin vaihtelua.

reloivaa (eläkejärjestelmää koskevaa) väittämää, jotka odotetusti muodostivat analyysin mahdollistavan, teknisen faktorin.

Talouden vasemmisto-oikeistomuuttuja saa suurimman latauksensa väittämistä, jotka koskevat kapitalistisesta markkinataloudesta luopumista. Tuloksia tulkittaessa on tärkeää muistaa, että ne eivät edusta tyhjentävästi kaikkia taloudellisen oikeistolaisuuden tai vasemmistolaisuuden lukuisia ulottuvuuksia, vaan indikaattori pohjautuu siihen, miten kansalaiset suhtautuvat kapitalistiseen markkinatalouteen.⁵

Kuvioissa 9 ja 10 esitetään eri väestöryhmien faktoripisteiden mukainen sijainti talouden vasemmisto-oikeistoakselilla. Kuviot eivät kerro väestöryhmien oikeistolaisuuden tai vasemmistolaisuuden absoluuttisia määriä, vaan ryhmien asennoitumisen suhteellisia eroja toisiinsa ja väestöön keskimäärin. Kuvion keskiviiva ilmaisee väestön keskimääräistä asennoitumista, joka nojaa hieman oikealle (ks. Kuvio 7 edellä).⁶

Oikeistolaisuus kasvaa koulutuksen myötä

Kuvio 9 kertoo, etteivät pelkkä henkilön ikä tai se, missä päin Suomea asuu, kerro juuri mitään siitä, ajatteleeko hän oikeistolaisesti vai vasemmistolai-

sesti. Sitä vastoin naisten ajattelu on väestön keskiarvoa vasemmistolaisempaa, miesten oikeistolaisempaa.

Koulutuksella on väliä. Keskimäärin jokainen suoritettu tutkinto vie vasemmalta kohti keskustaa. Korkeakoulutetut ovat taipuvaisia ajattelemaan keskimääräistä oikeistolaisemmin.

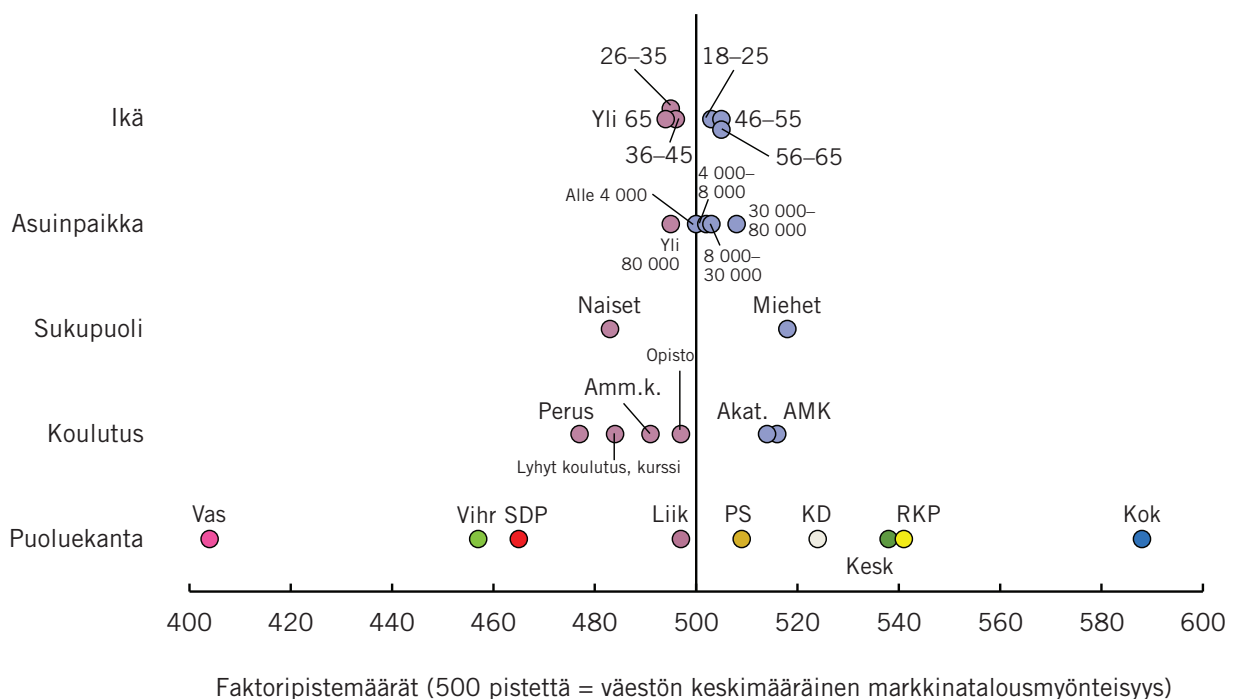
Puolueiden kannattajaryhmien välillä erot venähtävät. Ääripäät, vasemmistoliittoa ja kokoomusta äänestävät päätyvät kauaksi toisistaan, mutta etäälle myös muiden puolueiden kannattajista sekä väestöstä keskimäärin. Tulos vahvistaa käsitystä, että vasemmistoliiton ja kokoomuksen äänestäjät ovat viime 2000-luvun mittaan ajautuneet yhä loitommalle keskustasta – ja muiden puolueiden äänestäjistä.⁷

Hallituksessa istuvien puolueiden äänestäjien ideologinen etäisyys piirtyy suurehkoksi. RKP:n ja keskustan kannattajat päätyvät osapuilleen yhtä kauas oikealle kuin SDP:n ja vihreiden äänestäjät vasemmalle.

Vihreiden kannattajat asemoituvat hyvin lähelle sosiaalidemokraattien äänestäjiä ja hieman näistä vasemmalle päin. SDP asemoituu hieman muita vasemmistopuolueita lähemmäs keskustaa.

Perussuomalaisten oikeistolaistumisesta huolimatta he asettuvat markkinatalouden vasemmisto-oikeistomittareilla lähelle väestön keskiar-

KUVIO 9. Demografiset väestöryhmät talouden vasemmisto-oikeistoakselilla

voa, hieman sen oikealle puolelle. Kristillisdemokraattien kannattajat päätyvät perussuomalaisten ja keskustan puoleen väliin.

Työelämän ryhmien tarkastelu tuottaa niin ikään kiinnostavia tuloksia (Kuvio 10). Vaikka julkisuudessa toisinaan niin esitetään, eivät määräaikaisissa työsuhteissa työskentelevät keskimäärin erkane kovin paljoa vasemmalle vakituisissa työsuhteissa työskentelevistä.

Julkisella sektorilla ollaan vasemmalla.

Toimialojen kohdalla nähdään, että julkisella sektorilla työskentelevät ovat muita useammin vasemmalla. Myös työnantajalla on väliä: kunnissa ja kolmannella sektorilla työskentelevät ajattelevat keskimääräistä vasemmistolaisemmin, yrityksissä ja valtiolla työskentelevät taas oikeistolaisemmin. Ammattiliittojen (ammattiliitosten keskusjärjestöjen) jäsenten aseointi seuraa koulutustason mukaista logiikkaa.

Työelämässä johtavassa asemassa olevat sijoittuvat huomattavan oikealle. Myös yrittäjien ja ylempien toimihenkilöiden arvomaailma on keskimääräinen selkeän oikeistolainen. Alemmat toimihenkilöt ja työntekijät sijoittuvat lähelle väestön keskiarvoa sen molemmin puolin.

Asema ja sitä seuraava tulotaso vaikuttavat siis melko suoraviivaisesti työelämän ryhmien sijaintiin talouden vasemmisto-oikeistoakselilla. Myös

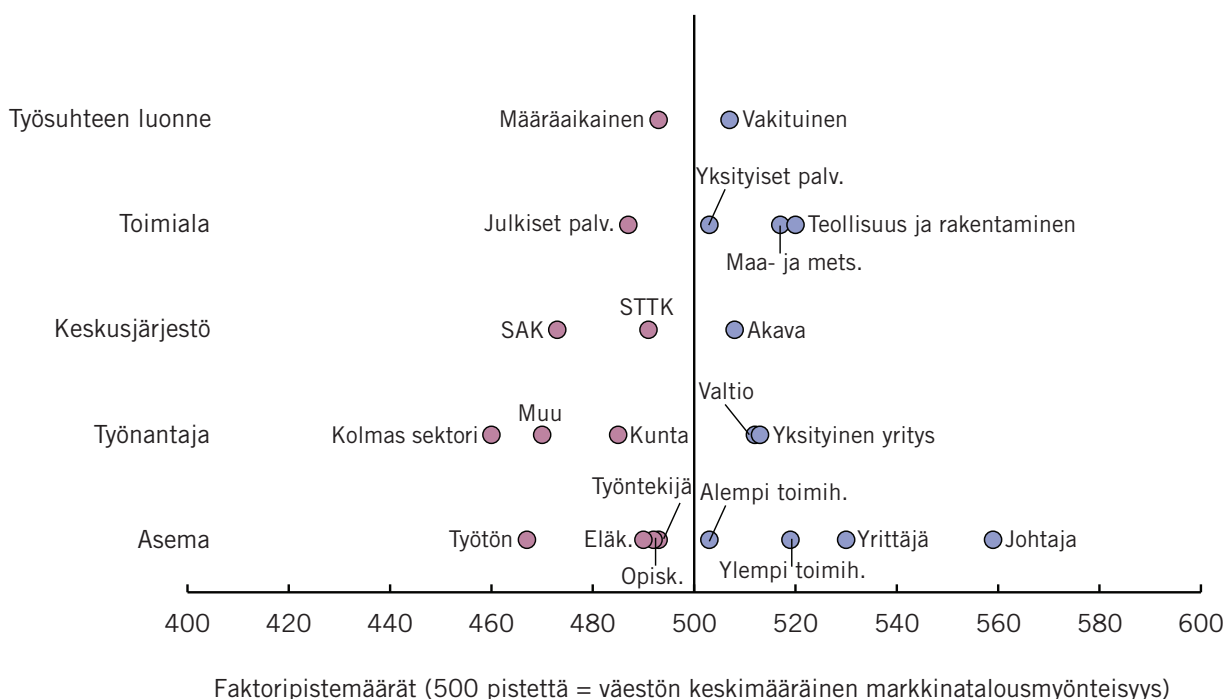
se, onko suomalainen työnsyryssä kiinni, vaikuttaa orientaatioon.

Työelämän jo jättäneet eläkeläiset ja sinne ensi askeleitaan ottavat opiskelijat asettuvat duunareiden kanssa samaan kohtaan hieman keskiviivan vasemmalle puolelle. Vahvimmin vasemmalle työelämän ryhmistä asettuvat työttömät, jotka sijoittuvat osapuulleen samoille lukemille SDP:n äänestäjien kanssa.

Näin kysely tehtiin

Tulokset perustuvat 2 036 henkilön antamiin vastauksiin. Tulosten virhemarginaali on koko väestön tasolla 2–3 prosenttiyksikköä kumpaankin suuntaan. Tiedot kerättiin 9.10.–22.10.2019. Vastaajat edustavat koko maan 18–70-vuotiasta väestöä. Aineisto on kerätty Taloustutkimuksen internet-paneelilla ja painotettu edustamaan väestöä iän, sukupuolen, asuinalueen, koulutuksen, ammatin tai aseman, toimialan ja puoluekannatuksen mukaan. Aineiston tilastollisen jatkoanalyysin on tehnyt Yhdyskuntatutkimus Oy, joka on laatinut myös tulosgraafikan. Tulokset ja niiden tarkemmat väestöryhmittäiset erittelyt löytyvät EVAn kotisivuilta. EVAn Arvoja asennetutkimuksia on tehty vuodesta 1984. Kaikkiin tuloksiin voi tutustua osoitteessa www.eva.fi/arvopankki.

KUVIO 10. Työelämän väestöryhmät talouden vasemmisto-oikeistoakselilla

VIITTEET

- 1 Aihetta on käsitelty laajalti maailman laatulehdistössä, ks. esim. Wolf (2019), Jacobs (2019) tai Foreign Affairs (2020).
- 2 Ks. Haavisto & Kiljunen (2009), ss. 17–26.
- 3 EVAn vuoden 2015 Arvo- ja asennetutkimuksessa havaittiin pitkälle meneviä yhtäläisyyksiä kokoomuksen, keskustan ja perussuomalaisten äänestäjien talouspolitiikkaa koskevissa kannoissa, ks. esim. Toivonen (2015). s. 72.
- 4 Kiinnostavaa kyllä, kristillisdemokraatit ovat linjauksissaan pyrkineet lähestymään suurten eurooppalaisten sisarpuolueiden ja talouslinjauksia. Kristillisdemokraattien nykyinen talouslinja on "sosiaalinen markkinatalous", joka on käsitteenä peräisin puolueen suurelta saksalaiselta sisarpuolueelta, CDU:lta, ks. Kristillisdemokraatit (2017), KD-Lehti (2015).
- 5 Asenne-erojen pelkistämistä vasemmisto-oikeistojakoon tukee EVAn syksyn 2019 Arvo- ja asennetutkimuksen väittämiin annettujen vastausten keskinäisten korrelaatioiden analyysi. Se kertoo, että suhtautuminen kapitalistiseen markkinatalouteen korreloi vahvasti muiden tyyppisesti väestöä vasemmistoon ja oikeistoon jakavien kysymysten kanssa (mm. suhtautuminen yritystoimintaan ja yritysten voittoihin, yksilöiden vaurastumiseen, tulonsiirtoihin ja työmarkkinakysymyksiin, ml. paikallinen sopiminen ay-liikkeen asema ja lakko-oikeus).
- 6 Viiden väittämän asteikkokeskiarvojen summan keskiarvo on 3,18. Neutraali suhtautuminen merkitsisi keskiarvoa 3 (radikaalein vasemmistolaisuus saisi arvon 1 ja puhdas oikeistolaisuus arvon 5).
- 7 Ks. esim. Pitkänen & Westinen (2016), s. 7 tai Haavisto & Kiljunen (2013), ss. 13–14.

LÄHTEET

- Foreign Affairs (2020). Volume 99, Number 1.
- Haavisto, I. (2014). Neljäs Suomi, EVAn Arvo- ja asennetutkimus 2014, Taloustieto Oy, Helsinki.
- Haavisto, I. (2018). Vihreiden ja perussuomalaisten äänestäjät ovat lähes yhtä liberaaleja, mutta eri syistä, <https://www.eva.fi/blog/2018/08/24/vihreiden-ja-perussuomalaisten-aaenestajat-ovat-lahes-yhta-liberaaleja-mutta-eri-syista/>.
- Haavisto, I. & Kiljunen, P. (2009). Kapitalismi kansan käräjillä – EVAn kansallinen arvo- ja asennetutkimus 2009, Taloustieto Oy, Helsinki.
- Haavisto, I. & Kiljunen, P. (2013). "Puolueiden äänestäjiä yhdistävät ja erottavat tekijät", teoksessa Apunen, M., Haavisto, I., Kallio, J., Kangas, O., Kiljunen, P., Niemelä, M. & Pernaa, V. (2013). Poliittikan sekahaku – Mitkä asiat yhdistävät ja erottavat puolueita, EVA Raportti, Taloustieto Oy, Helsinki.
- Jacobs, M. (2019). Capitalism is in crisis. And we cannot get out of it by carrying on as before, The Guardian, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/nov/08/economy-crisis-capitalists-1945-1979>.
- KD-Lehti (2015). Sosiaalinen markkinatalous luo vakautta, <https://www.kdlehti.fi/2015/07/22/sosiaalinen-markkinatalous-luo-vakautta/>.
- Kristillisdemokraatit (2017). Periaateohjelma, <https://www.kd.fi/poliikka/ohjelmat/periaateohjelma/>.
- Pitkänen, V. & Westinen, J. (2016). Miksi hallitukset kompuroivat? – Tutkimus puolueiden kannattajien näkemyseroista, Ajatuspaja e2.
- Toivonen, S. (2015). Verotaakka tapissa – Jatkuvien veronkiristysten sijaan kansa haluaa tehokkuutta julkiseen sektoriin, teoksessa Apunen, M., Haavisto, I., Sipola, J. & Toivonen, S. (2015). Ken on maassa jämäkin?, EVAn Arvo- ja asennetutkimus 2015, Taloustieto Oy, Helsinki.
- Wolf, M. (2019). Why rigged capitalism is damaging liberal democracy, Financial Times, <https://www.ft.com/content/5a8ab27e-d470-11e9-8367-807ebd53ab77>.

EVA Analyysin *Askel oikealle* kirjoittaja

EVA:n tutkimuspäällikkö
ILKKA HAAVISTO

ELINKEINOELÄMÄN VALTUUSKUNTA

Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA on elinkeinoelämän ajatuspaja, jonka tavoitteena on edistää yhteiskunnan pitkän aikavälin menestystä. EVA toimii elinkeinoelämän ja yhteiskunnan vaikuttajien kohtaamispaikkana.

EVA tuottaa tietoa ja uusia näkökulmia julkiseen keskusteluun.

EVA Analyysit ottavat kantaa ajankohtaisiin kysymyksiin ja tarjoavat ratkaisuja yhteiskunnallisiin ongelmiin.

Analyytit löytyvät EVA:n kotisivuilta www.eva.fi.

ISSN 2342-0774 (Painettu) • ISSN 2342-0782 (PDF)